

ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΥΠΡΟΥ

ΣΧΟΛΗ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΥΓΕΙΑΣ

**Η ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΤΗΣ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ ΤΗΣ ΧΡΗΣΗΣ ΤΟΥ
ΜΕΛΙΟΥ ΣΤΗΝ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΤΗΣ ΞΗΡΟΣΤΟΜΙΑΣ ΚΑΙ ΤΗΣ
ΣΤΟΜΑΤΟΒΛΕΝΝΟΓΟΝΙΤΙΔΑΣ ΣΕ ΠΑΣΧΟΝΤΕΣ ΜΕ ΚΑΚΟΗΘΕΙΑ
ΚΕΦΑΛΗΣ ΚΑΙ ΤΡΑΧΗΛΟΥ ΠΟΥ ΥΠΟΒΑΛΛΟΝΤΑΙ ΣΕ
ΑΚΤΙΝΟΘΕΡΑΠΕΙΑ**

ΔΙΔΑΚΤΟΡΙΚΗ ΔΙΑΤΡΙΒΗ

Μέλανη Χαραλάμπους

ΛΕΜΕΣΟΣ 2014

Copyright © Μελανή Χαραλάμπους 2014

Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος. All rights reserved.

Η έγκριση της διδακτορικής διατριβής από το Τμήμα Νοσηλευτικής του Τεχνολογικού Πανεπιστημίου Κύπρου δεν υποδηλώνει απαραίτητως και αποδοχή των απόψεων του συγγραφέα εκ μέρους του Τμήματος.

Συμβουλευτική Επιτροπή:

Δρ. Χαραλάμπους Ανδρέας   Επίκουρος Καθηγητής (Επιβλέπων Καθηγητής)

Δρ. Ραφτόπουλος Βασίλειος   Αναπληρωτής Καθηγητής (Μέλος)

Δρ. Αικατερίνη Λαμπρινού   Επίκουρη Καθηγήτρια (Μέλος)

Ευχαριστίες

θα ήθελα να ευχαριστήσω ιδιαίτερα όλους όσους συνέβαλαν με κάθε τρόπο στην ολοκλήρωση της παρούσας διατριβής. Ιδιαίτερες ευχαριστίες εκφράζω προς την τριμελή συμβουλευτική επιτροπή, τους Δρ. Ανδρέα Χαραλάμπους, Δρ. Βασίλειο Ραφτόπουλο και Δρ. Αικατερίνη Λαμπρινού, για την αμέριστη συμπαράσταση και καθοδήγηση που μου παρείχαν κατά τη διάρκεια των διδακτορικών μου σπουδών.

Θερμές ευχαριστίες εκφράζω επίσης στα υπόλοιπα μέλη της εξεταστικής επιτροπής, τη Δρ. Πατηράκη και τη Δρ. Παπαθανάσογλου για τα εύστοχα σχόλια και τις παρεμβάσεις τους η συμβολή των οποίων ήταν καθοριστικής σημασίας.

Πολύτιμη υπήρξε η βοήθεια του Δρ Νίκου Μίτλεντον και του κου Λεύκιου Παικούση και τους ευχαριστώ θερμά για την καθοδήγηση και τις συμβουλές τους σε θέματα στατιστικής. Ειδικά οφείλω να ευχαριστήσω τους στενούς συνεργάτες μου (Ομάδα Διαχείρισης Εκπαιδευτικών Προγραμμάτων της Διεύθυνσης Νοσηλευτικών Υπηρεσιών), οι οποίοι με στήριξαν με κάθε τρόπο κατά το διάστημα αυτό, αλλά και τη συνάδελφο μου κα Θεολογία Τσίτση για τη συνεργασία και τη συμπαράσταση της.

Η παρούσα διατριβή δε θα μπορούσε να ολοκληρωθεί χωρίς την υπόλοιπη ερευνητική ομάδα, με την οποία είχα μια εξαιρετική συνεργασία καθόλο αυτό το διάστημα. Ευχαριστώ θερμά το Ογκολογικό Κέντρο Τράπεζας Κύπρου και τους Δρ Νίκο Κατωδρίτη, Δρ Δημήτρη Βόμβα και την κα Δήμητρα Γαβριηλίδου για τη συνεχή συνεργασία, και όλο το προσωπικό του ακτινοθεραπευτικού τμήματος για το χρόνο που αφιέρωσαν στην παρούσα μελέτη. Επίσης, ευχαριστώ όλους τους νοσηλευτές του ΠΑΣΥΚΑΦ και ιδιαίτερα την κα Βαρβάρα Πιτσιλλίδου που ανέλαβαν ένα μεγάλο μέρος της συλλογής δεδομένων.

Τέλος, επιθυμώ να εκφράσω την αγάπη μου και τις ευχαριστίες μου στους ανθρώπους που με στήριξαν, που έδειξαν κατανόηση και βρίσκονταν δίπλα μου σε κάθε στιγμή, το σύζυγο, τα παιδιά μου, τους γονείς και τ' αδέρφια μου.

Αφιερώνω αυτή τη διατριβή στο σύζυγο μου Γιώργο και στα δύο μου παιδιά Μαρία και Ιωάννη.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Εισαγωγή: Η κακοήθεια κεφαλής και τραχήλου αποτελεί μια από τις σοβαρότερες μορφές κακοήθειας, με πολυδιάστατες επιπτώσεις σε όλους τους τομείς της ποιότητας ζωής των πασχόντων, με επίκεντρο τις φυσικές επιπτώσεις όπως είναι η ξηροστομία και η στοματοβλεννογονίτιδα. Η συνδυαστική θεραπεία μεταξύ συμβατικής και εναλλακτικής ιατρικής καταδεικνύει ενθαρρυντικά αποτελέσματα καθότι μέχρι στιγμής δεν υπάρχει οποιαδήποτε αποτελεσματική θεραπεία για τις συγκεκριμένες ανεπιθύμητες ενέργειες. Ωστόσο, η αποτελεσματικότητα της συμπληρωματικής θεραπείας μέσα από την υφιστάμενη βιβλιογραφία είναι αντικρουόμενη.

Σκοπός: Η διερεύνηση της αποτελεσματικότητας της χρήσης του μελιού στην αντιμετώπιση της ξηροστομίας και της στοματοβλεννογονίτιδας σε πάσχοντες με κακοήθεια κεφαλής και τραχήλου που υποβάλλονται σε ακτινοθεραπεία. Οι επιμέρους στόχοι της έρευνας είναι η αξιολόγηση: 1) της ποιότητας ζωής των πασχόντων με κακοήθεια κεφαλής και τραχήλου πριν και μετά την παρέμβαση, 2) της αποτελεσματικότητας της χρήσης του μελιού στη διατήρηση του ιδανικού βάρους των πασχόντων, 3) της πιθανής μείωσης του βαθμού ξηροστομίας και στοματοβλεννογονίτιδας και 4) του πόνου στο στόμα μετά την παρέμβαση.

Δείγμα και μέθοδος: Πρόκειται για μια τυχαιοποιημένη μελέτη παρέμβασης και διαχρονικής παρακολούθησης. Η έρευνα διεξήχθη σε Ογκολογικό Κέντρο της Κύπρου και οι συμμετέχοντες που συμπεριλήφθησαν στην έρευνα ήταν 72 πάσχοντες με οποιαδήποτε μορφή κακοήθειας κεφαλής και τραχήλου που υποβλήθηκαν σε ακτινοθεραπεία στη στοματική κοιλότητα, κατά τη χρονική περίοδο Ιανουάριος 2012 - Ιανουάριος 2014. Η ομάδα Α/πειραματική ομάδα εκτός από τη συμβατική θεραπεία, ακολούθησε το ερευνητικό πρωτόκολλο που περιελάμβανε στοματικές πλύσεις με θυμαρίσιο μέλι υπό μορφή στοματικού διαλύματος.

Στην ομάδα Β/ομάδα ελέγχου οι πάσχοντες χρησιμοποίησαν τη συνήθη συνταγογραφούμενη φαρμακευτική αγωγή σε συνδυασμό με στοματικές πλύσεις με φυσιολογικό ορό. Όλοι οι πάσχοντες συμπληρωσαν 4 ερωτηματολόγια σε τρεις χρονικές περιόδους πριν την έναρξη της παρέμβασης, μετά την ολοκλήρωση της ακτινοθεραπείας, καθώς και 6 μήνες μετά την ακτινοθεραπεία. Δύο κλίμακες αντικειμενικής αξιολόγησης της ξηροστομίας και της στοματοβλεννογονίτιδας χρησιμοποιούνται εβδομαδιαία καθ'ολη τη διάρκεια της παρέμβασης, παράλληλα με εβδομαδιαίο ζύγισμα των πασχόντων για παρακολούθηση της αυξομείωσης του βάρους τους.

Αποτελέσματα: Μέσα από ανάλυση διακύμανσης με επαναλαμβανόμενες μετρήσεις (Repeated measures ANOVA) διαφάνηκε η στατιστικά σημαντική επίδραση της παρέμβασης που αφορούσε στην αντικειμενική αξιολόγηση της στοματοβλεννογονίτιδας ($F=11,064$ $p<0,0001$) και της ξηροστομίας ($F=9,06$ $p<0,0001$). Επίσης, παρατηρήθηκε στατιστικά σημαντική επίδραση της παρέμβασης τόσο στην αντικειμενική αξιολόγηση του σωματικού βάρους των ασθενών ($F=36,09$, $p<0,0001$) όσο και στην υποκειμενική αξιολόγηση του πόνου ($F=7.24$ $p=0.001$). Μετά από την έναρξη της παρέμβασης, διαφάνηκε να επηρεάζεται σημαντικά η βελτίωση στις περισσότερες διαστάσεις της γενική ποιότητας ζωής των συμμετεχόντων της ομάδας παρέμβασης.

Συμπεράσματα: Τα αποτελέσματα της παρούσας έρευνας παρέχουν ισχυρές ενδείξεις ότι η χρήση του μελιού υπό μορφή στοματικού διαλύματος, μπορεί να συμβάλει θετικά στη σταθεροποίηση και τη βελτίωση της στοματοβλεννογονίτιδας και της ξηροστομίας που αναπτύσσουν οι πάσχοντες κατά τη διάρκεια και μετά την ολοκλήρωση της θεραπείας τους. Επιπλέον, φαίνεται ότι μπορεί να βοηθά στη μείωση του στοματικού πόνου, τη σταθεροποίηση του βάρους των πασχόντων και επέκταση στη γενική ποιότητα ζωής τους.

ABSTRACT

Background: The head and neck malignancy is one of the most serious forms of malignancy with multidimensional effects on all aspects of the quality of life of patients, with a focus on the physical effects such as dry mouth and oral mucositis. Combination therapy between conventional and alternative medicine like honey shows encouraging results since so far there is no effective treatment for these side effects. However, the efficacy of adjunctive therapy through the existing literature is inconsistent.

Aim: To evaluate the effectiveness of thymus honey on radiation induced-oral mucositis and xerostomia. The specific objectives of the research are to evaluate: 1) the quality of life of patients with head and neck malignancy before and after the intervention 2) the effectiveness of the use of honey to maintain the ideal weight of patients, 3) the possible reduction of the degree of xerostomia and oral mucositis and 4) the pain in the mouth after the intervention.

Methods: This is a randomized control trial. The survey was conducted in Cyprus Oncology Centre and the participants included in the study were 72 patients with any form of malignant head and neck cancer undergoing radiotherapy in the oral cavity during the period January 2012 - January 2014. Group A / experimental group except of medication followed for the prevention and treatment of xerostomia and oral mucositis followed the research protocol included mouthwashes with honey. In group B / group control patients used the usual prescription medication that is used for dry mouth and oral mucositis in combination with oral rinses with saline. All patients completed 3 questionnaires at three time periods before the start of the intervention, after the completion of radiotherapy, and 6 months after radiotherapy (total 3 times). Two scales of the objective evaluation of xerostomia and oral mucositis were used weekly throughout the intervention, and in addition, been undertaken weekly weighing of patients for monitoring the change in weight.

Results: Through analysis of variance with repeated measures (Repeated measures ANOVA) revealed a statistically significant effect of the intervention involved the objective assessment of oral mucositis ($F = 11,064$ $p < 0,0001$) and xerostomia ($F = 9,06$ $p < 0,0001$). Also, there was a statistically significant effect of the intervention both, the objective assessment of body weight of the patients ($F = 36,09$, $p < 0,0001$) and the subjective assessment of pain ($F = 7.24$ $p = 0.001$). After the start of the intervention showed significantly affecting the improvement in most aspects of general quality of life of participants in the intervention

Conclusions: The results of this study provide strong evidence that the use of honey in the form of mouthwash, can contribute positively to the stabilization and improvement of oral mucositis and xerostomia that confront head and neck cancer patients during and after the completion of their treatment. Moreover, it seems that it can help reduce oral pain, stabilize the weight of patients and improve the overall quality of life.